

LEAD FROM THE FRONT

OF 'LEAD FROM THE REAR'?

Door: Bgen b.d. Otto
van Wiggen

Volgens de Nederlandse Defensie Doctrine voor Commandovoering is *'een commandant verantwoordelijk voor een gecoördineerde en op elkaar afgestemde inzet van mensen en middelen gericht op het halen van de gestelde doelen. Het is de commandant als leider die de uitvoering van de opdracht verzekert door actie, motivatie en energie, de wil 'ervoor te gaan', over te brengen op zijn personeel. Voor effectief leidinggeven is de locatie waar de commandant zich bevindt van groot belang. Hij bevindt zich dáár waar hij het militaire optreden beslissend kan beïnvloeden. Voor zover de operationele omstandigheden dat toelaten moet hij kunnen zien en gezien worden'*. Bij de Koninklijke Landmacht wordt aan de locatie waar de commandant zich bevindt grote waarde gehecht. Dat belang wordt vaak vertaald in de stelregel 'Lead from the front'. Niet alleen vanwege het moreelsaspect, de mogelijkheid om zijn personeel te inspireren, maar ook omdat dat de plaats is waar dat overzicht bestaat. In de doctrine wordt geen nadere toelichting gegeven hoe dat voor de verschillende niveaus moet worden ingevuld. Het criterium is *'waar heb ik de beste Situational Awareness en waar vandaan kan ik het optreden het meest effectief beïnvloeden'*.

In dit artikel wordt met een krijgshistorische terugblik stilgestaan bij de consequenties van de keuze van de locatie waar de commandant zich bevindt. Ik maak gebruik van de operaties van de 1 Engelse Parachute Brigade tijdens de eerste drie dagen van Operatie Market Garden rond Arnhem.

Zondag 17 september: de luchtlandingen en de eerste Duitse reactie

Op zondag 17 september 1944 landt de 1 Parachute Brigade tussen 1300 uur en 1400 uur met 2278 parachutisten op de Dropping Zone (DZ) X, een open terrein net ten noorden van Heesum. Op de DZ verzamelen de verschillende eenheden zich snel en zijn om 1445 uur gereed om met hun opmars naar de bruggen bij Arnhem te beginnen. De drie parachutistenbataljons hebben ieder een eigen route.

Op het moment van de landingen bevindt het SS Opleidingsbataljon van SS majoor Krafft zich in de buurt van Wolfheze. Het is Krafft direct na de landingen al snel duidelijk wat het doel van de luchtlandingen moet zijn. Hij ontplooit zijn twee compagnieën in een verdedigende opstelling zodat de twee belangrijkste naderingswegen naar de brug worden afgeblokt: de spoorlijn Ede – Arnhem en de Utrechtseweg van Wageningen naar Arnhem. Op die naderingen, waar respectievelijk 1 en 3 Parachute Battalion gebruik van maken, ontstaat vrij snel gevechtscontact. De eerste gevechtscontacten en de slechte onderlinge verbindingen leiden tot ongeduld bij de brigadecommandant, Brigadier Gerald Lathbury, en de divisiecommandant, Generaal-majoor Roy Urquhart. Onafhankelijk van elkaar besluiten ze om met hun jeeps naar voren te gaan om de bataljons tot nog meer snelheid aan te zetten. Bij toeval komen ze elkaar rond 1800 uur tegen in de colonne van 3 Parachute Battalion.

Niet alleen Krafft reageert snel op de luchtlandingen. Generaal Bittrich, commandant van het II. SS PanzerKorps, laat direct alle alarmeenheden van de 9. SS Panzer Division Hohenstauffen en 10. SS Panzer Division Frundsberg alarmeren. Het SS Pionier Battalion 9 van SS kapitein Möller is één van de eerste Duitse eenheden die vanuit het 30 kilometer verderop gelegen Brummen in Arnhem aankomt. Zijn eenheid bestaat uit zo'n 90 man en beschikt

Commandant 1 Para Brigade, Brigadier Gerald Lathbury, is tijdens de operatie 'slechts' 24 uur effectief commandant voordat hij bij het Elisabeth Ziekenhuis gewond raakt. Hij neemt het cruciale besluit om 3 Parachute Battalion op zondagavond in Oosterbeek halt te laten houden.

over enkele halftracks (SPW's). In het overzichtelijke terrein in west-Arnhem richt hij zo goed als het kan een opstelling in om de Britse parachutisten de opmars naar de brug te beletten. Rond 1900 uur krijgt hij in de wijk Lombok in Arnhem-west gevechtscontact met 2 Parachute Battalion. Hij heeft echter te weinig mankracht om de hele verdedigingslijn dicht te houden. Tegen 2000 uur bereikt Frost de noordelijke oprit van de verkeersbrug.

1 en 3 Parachute Battalion houden halt bij invallen duisternis

Möller weet in de loop van de avond de opstelling langs de noordzijde van de spoorlijn Arnhem-Utrecht verder uit te bouwen in westelijke richting. Steeds meer alarmeenheden van de 9. SS Panzer Division komen 's avonds aan in Arnhem. De commandant van Artillerie Regiment 9, SS majoor Spindler krijgt de opdracht om met al deze eenheden een gecoördineerde verdediging in te richten. Spindlers eigen eenheid is een eenheid van slechts 120 artilleristen verdeeld over twee compagnieën zonder pantservoertuigen en artillerie. Ook twee Sturmgeschütze van Panzer Jäger Battalion 9 van kapitein von Allwörden versterken de opstelling. De B-company 3 Parachute Battalion van

majoor Waddy leidt de opmars en krijgt ter hoogte van Hotel Bilderberg rond 1715 uur gevechtscontact met de 9. Kompanie van Krafft. Onder de compagnie vallen enkele slachtoffers. Op aandringen van een ongeduldige brigadier Lathbury geeft hij majoor Lewis van zijn C-company opdracht om via de Breedelaan een omtrekkende beweging te maken naar de spoorlijn. Majoor Lewis bereikt zonder oponthoud de spoorlijn en zet zijn opmars langs die spoorlijn voort. Zonder dat zijn commandant, overste Fitch, en brigadier Lathbury zich dat realiseren kan de C-company Arnhem ongezien inkomen. Uiteindelijk bereikt majoor Lewis met het gros van zijn company in de vroege morgen van 18 september de verkeersbrug in Arnhem en sluit zich aan bij 2 Parachute Battalion.

Om onduidelijke redenen wordt de succesvolle omtrekking van majoor Lewis niet door 3 Parachute Battalion uitgebuit. De B-company bereikt als voorste eenheid om 2130 uur Hotel Hartenstein. Brigadier Lathbury heeft van daaruit voor het eerst radiocontact met majoor Hibbert van zijn brigadehoofdkwartier. Majoor Hibbert heeft met het brigadehoofdkwartier dezelfde route gevolgd als 2 Parachute Battalion. Hij geeft aan dat 2 Parachute Battalion de noordelijke oprit van de verkeersbrug in handen heeft en dat het hoofdkwartier van 1 Parachute Brigade zich daar nu ook bevindt. Majoor Hibbert adviseert zijn brigadecommandant met 3 Parachute Battalion dezelfde route te nemen als het 2 Parachute Battalion. Lathbury besluit echter halt te houden.

Ook de opmars van 1 Parachute Battalion verloopt minder voorspoedig dan gehoopt. Het bataljon komt al snel onder vuur van Duitse eenheden die zich op de Amsterdamse weg hebben gericht als belangrijkste naderingsroute naar Arnhem. Een omtrekking via de boscomplexen loopt na meerdere pogingen vast, waardoor ook het aantal verliezen toeneemt. Bij invallen van de duisternis zijn dat er al rond de 100. Als overste Dobie op een schaars moment dat de radioverbindingen werken een bericht van 2 Parachute Battalion opvangt dat het bataljon zich op de noordelijke oprit van de brug bevindt, niet weet waar het 3 Parachute Battalion zich bevindt en dringend versterking nodig heeft, besluit hij zijn plan aan te passen. Hij besluit zijn opmars af te buigen in zuidoostelijke richting om zo te proberen

via dezelfde opmarsroute als die van 2 Parachute Battalion de verkeersbrug te bereiken.

1 en 3 Parachute Battalion vervolgen hun opmars

Vanaf 0430 uur in de morgen van 18 september zetten 1 en 3 Parachute Battalion hun opmars voort. Er is geen duidelijk beeld of beide bataljonscommandanten van elkaars locatie en intentie op de hoogte waren. Ze zijn op dat moment echter nog geen 3 km van elkaar verwijderd.

De radioverbindingen tussen de verschillende eenheden is slecht maar via de netten van de voorwaartse waarnemers kan informatie worden uitgewisseld. Urquhart als Lathbury blijven ook op de morgen van 18 september bij 3 Parachute Battalion. In de resterende uren duisternis weten zowel 3 als 1 Parachute Battalion flink voortgang te maken. De opmars van 3 Para verloopt zo goed dat de voorste eenheid van de B-company bij dag aanbreken om 0700 uur al bij het Rijn paviljoen aankomt, op zo'n 1500 meter van de verkeersbrug ver-

wijderd. Eerst bij dagaanbreken ontstaat weerstand in de vorm van sporadisch vuur van sluipschutters. Omdat een deel van 3 Para de leidende B-company uit het oog verloren is, laat overste Fitch bij het Rijn paviljoen halthouden. Naast zijn C-company, die inmiddels zonder dat hij dat weet, zich heeft aangesloten bij 2 Parachute Battalion op de verkeersbrug, mist hij op dat moment zijn A-company, drie van de vier antitank kanonnen en zijn mortieren. Fitch besluit om te wachten totdat zijn A-company is bijgetrokken.

Commandant 1st Airborne Division, Major General Roy Urquhart, kan op maandagavond, als er vier Britse bataljons in Arnhem-west zijn verzameld, geen effectieve leiding geven aan deze strijdmacht. Op nog geen 300 meter van deze eenheden verwijderd moet hij zich gedwongen schuilhouden.

1 Parachute Battalion van overste Dobie heeft meer moeite om via de Utrechtseweg naar Arnhem te komen. Nu het licht begint te worden krijgt hij steeds meer vuur vanaf de hoge gelegen opstellingen ten noorden van de Utrechtseweg. Ook is hij nu zichtbaar voor Duitse opstelling in de steenfabriek ten zuiden van de Rijn. Tijdens de naderingsmars naar Arnhem raakt zijn R-company het contact met de rest van het bataljon kwijt in de omgeving van Oosterbeek. Bij het passeren van het viaduct onder de spoorlijn stoot hij bij toeval op de afgesneden A-company van 3 Parachute Battalion. Hij neemt deze eenheid onder zijn hoede en zet zijn opmars voort. Met aanzienlijke verliezen slaagt hij er eerst rond 1600 uur in om de relatieve veiligheid van de huizen 500 in de buurt van het Rijn paviljoen te bereiken.

Versterkingen voor 1 Parachute Brigade

Via de radioverbinding van de divisieartillerie is men op het divisiehoofdkwartier redelijk op de hoogte van het verloop van de operatie. Overste Charles Mackenzie heeft als Chef Staf de leiding over het divisiehoofdkwartier. Hij heeft na het verlaten van de commandopost door generaal-majoor Urquhart niets meer van hem vernomen. Hij maakt zich niet alleen zorgen over zijn divisiecommandant maar ook over het verloop van de operatie. Hij beseft dat versterking noodzakelijk is om de vastgelopen aanval van 1 en 3 Parachute Battalion te ondersteunen.

De opties zijn op maandagmorgen beperkt. De bataljons van de 1 Airlanding Brigade moeten de Landing- en Dropping-zones van de tweede lift beveiligen.

De komst van de 4th Parachute Brigade is pas rond 1100 uur op die morgen voorzien. MacKenzie besluit contact op te nemen met de commandant van de 1 Airlanding Brigade, Brigadier Hicks.

2nd Battalion South Staffords op maandag 18 september onderweg naar Arnhem.

Brigadier Lathbury is in Engeland voorafgaande aan de start van de operatie door Urquhart aangewezen als zijn opvolger mocht er zich iets voordoen waardoor Urquhart geen leiding meer aan de divisie kon geven. In het hoogst onwaarschijnlijke geval dat zowel Urquhart als Lathbury niet meer in staat waren om leiding te geven zou het commando over de divisie overgaan op Brigadier Hicks.

Rond 0700 uur treft MacKenzie Brigadier Hicks op Landingzone S ten noorden van Wolfheze. Hicks begrijpt de situatie en begeeft zich naar het divisiehoofdkwartier om daar de leiding over de divisie over te nemen. Het eerste besluit dat Hicks om 0900 uur neemt is 2nd Battalion South Staffords onder bevel te stellen van 1 Parachute Brigade.

De commandant van de South Staffords, Overste McCardie, krijgt de opdracht om de beveiligingstaken van de Landing Zone S over te dragen aan een deel van het Verkenningseskadron en een eenheid Glider-piloten om vervolgens zijn eenheid te verzamelen en zich naar Arnhem te begeven. Overste McCardie heeft op dat moment nog maar 60% van zijn bataljon beschikbaar omdat zijn A- en C-company

en een deel van de Support company op die maandag eerst met de tweede lift zullen arriveren. Rond 1030 uur gaan de South Staffords op weg naar Arnhem.

In opdracht van Hicks blijven de 6-ponder antitank kanonnen, de Bren-carriers en het mortierpeloton van de Staffords achter bij Hartenstein. In Oosterbeek stuiten de South Staffords op de kruising van de Stationsweg en Utrechtseweg op de R-company van 1 Parachute Battalion die eerder op de dag het contact met de rest van het bataljon is kwijtgeraakt.

McCardie neemt de R-company op in zijn bataljonscolonne en draagt die eenheid aan overste Dobie over als hij om 1730 uur met 420 man van zijn B- en D-company in Arnhem-west aankomt. Rond 1800 uur treffen McCardie en Dobie elkaar op de kruising van de Utrechtseweg en Hulkensteinse weg. Hij weet dat ook 3 Parachute Battalion in de omgeving is, maar kan de bataljonscommandant niet vinden.

De overige compagnieën van de Staffords, die op die dag met de tweede lift landen op de Ginkelse Heide, komen later in de avond aan. De C-company, die in de nacht van maandag op dinsdag onderweg het contact met de A-company verliest, arriveert eerst rond 0600 uur op dinsdagmorgen in de wijk Lombok. Op maandagmiddag 18 september, met een vertraging van 4 uur, landt 4 Parachute Brigade om

1500 uur op de Ginkelse Heide. Nadat het 11 Parachute Battalion zich aan de zuidoostelijke zijde van de DZ heeft verzameld, en overste Lea zijn nieuwe opdracht heeft gekregen, wordt de verplaatsing naar Oosterbeek en vervolgens Arnhem ingezet. Rond 1900 uur bereikt dit bataljon Hotel Hartenstein, waar het divisiehoofdkwartier inmiddels naar toe is verplaatst.

Volgens de commandant van de A-company, majoor Gilchrist, wordt daar na (*'a nice quiet afternoon walk to Oosterbeek, with no interferences and no sounds of battle, followed by sitting on our backsides for several hours on a grassy bank near the Hartenstein'*) de nodige tijd verloren alvorens het bataljon eerst rond 2230 uur in de richting van Arnhem vertrekt. Om 2330 uur wordt in de westelijke wijk Lombok contact gemaakt met elementen van de South Staffords.

Vier Engelse bataljons in Arnhem-west, maar zonder brigadeleiding

De situatie aan het einde van de maandagmiddag in Arnhem-west is onoverzichtelijk. 1 en 3 Parachute Battalion bevinden zich weliswaar in hetzelfde gebied, maar hebben geen duidelijk beeld van elkaars locatie. Overste Fitch heeft rond 1600 uur al besloten niet langer statisch te blijven. Met de eenheden die hij ter beschikking

Commandant 1st Airlanding Brigade, Brigadier Philip Hicks, neemt op maandagmorgen het commando over 1st Airborne Division over. Hij besluit vrijwel direct 1 Parachute Brigade te versterken met 2 bataljons.

heeft gaat hij op zoek naar een mogelijkheid om door de kleine straatjes tussen de spoorlijn en de Utrechtseweg ten westen van het Elisabeth's Ziekenhuis verder in oostelijke richting door te stoten. De Duitsers beheersen de diverse straten echter met vuur waardoor hij niet verder komt. Urguhart en Lathbury zijn ook nog steeds bij het bataljon. Beiden beseffen nu dat het tijd wordt om de relatieve veiligheid op te zoeken en zich in westelijke richting terug te trekken. Ze maken gebruik van de nieuwe poging van 3 Parachute Battalion en proberen te ontsnappen door gebruik te maken van de smalle steegjes en de achtertuinen.

Eén van de pelotonscommandanten van de B-company, luitenant Cleminson, ziet dat beide generaals de verkeerde kant op rennen en probeert ze te waarschuwen. Bij het oversteken van één van de straten worden zij beschoten waarbij brigadier Lathbury wordt getroffen. Met hulp van de anderen wordt hij in een nabijgelegen huis in veiligheid gebracht. Als er uiteindelijk nog meer Duitse militairen en een pantservoertuig in de straat verschijnen, kunnen de vier officieren geen kant meer op.

Op de zolder van de woning Zwarteweg 14 moeten de vier officieren zich gedwongen schuilhouden.

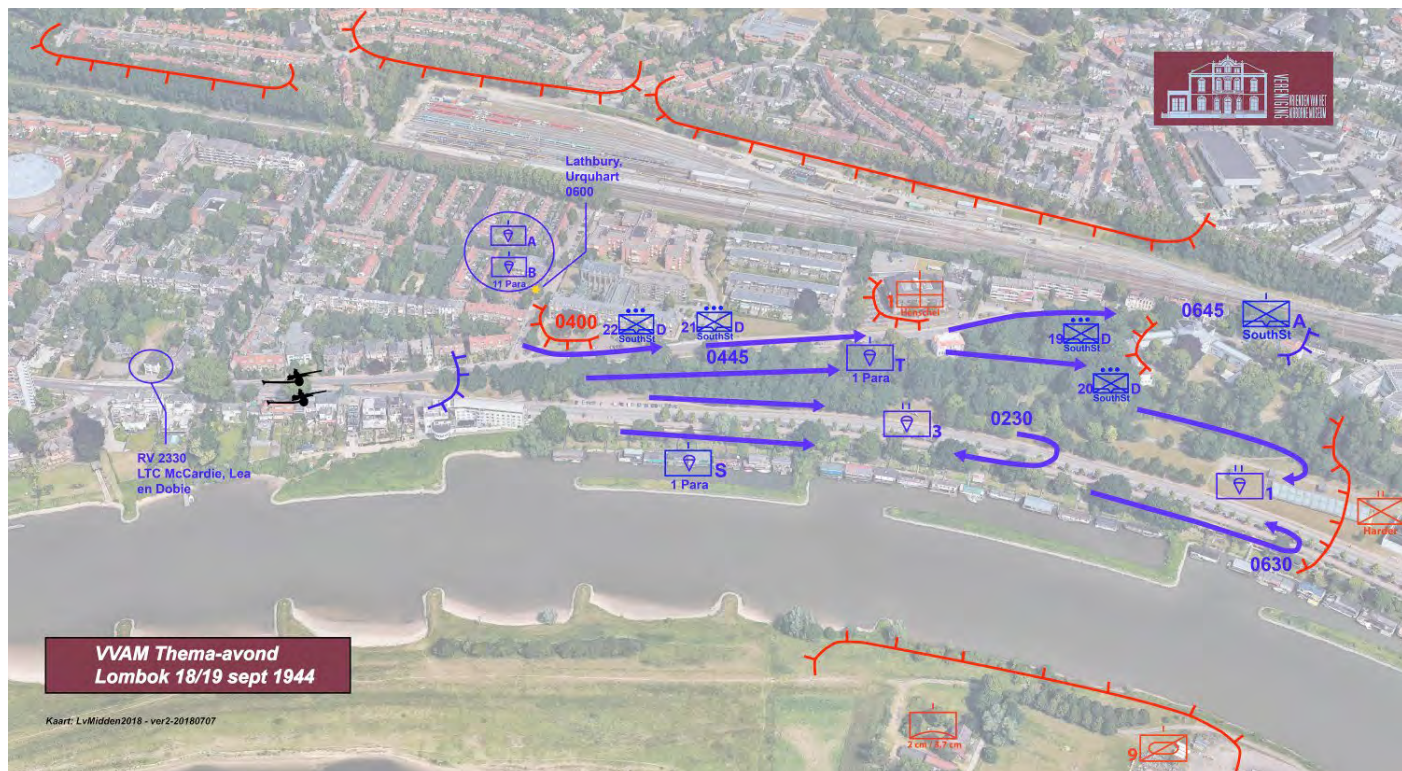
Nadat de duisternis is ingevallen onderneemt overste Fitch nog een poging om met het door verliezen verzwakte 3 Parachute Battalion door te stoten naar de verkeersbrug. Via Onderlangs, dicht langs de Rijn, kunnen ze onder bescherming van de duisternis aanvankelijk 800 meter oprukken tot aan het einde van het open gebied. Daar stoten ze op hevig vuur waarbij veel slachtoffers vallen. Fitch wordt daardoor gedwongen de aanval af te breken. Op de bataljonscommandopost van de South Staffords, in de garage langs de Oranjestraat, spreken McCardie en Dobie om 1800 uur onderling af dat Dobie de leiding nu overneemt aangezien er niemand van de staf van 1 Parachute Brigade beschikbaar is om de leiding op zich te nemen. Samen maken zij een plan voor een aanval met hun bataljons. Zo vormt de hoger gelegen Utrechtseweg langs het Elisabeth's Ziekenhuis de aanvalsrichting van de South Staffords. 1 Parachute Battalion valt langs de lager gelegen weg langs de rivier aan. De startlijn is de lijn tussen het Rijn paviljoen en het Elisabeth's

Ziekenhuis. Het aanvangstijdstip voor de aanval wordt op 2100 uur bepaald. Terwijl de aanval wordt voorbereid komt het bericht van het brigadehoofdkwartier dat de opstellingen van 2 Parachute Battalion bij de verkeersbrug onder de voet zijn gelopen. Als reactie daarop besluiten Dobie en McCardie om hun plan te cancellen. Het bericht blijkt om 2300 uur echter onjuist als 1 Parachute Battalion een radiobericht opvangt waarin de mannen van Frost op de brug een vuuraanvraag doen. Dobie besluit niet om direct door te gaan zonder duidelijke opdracht, maar stuurt een koerier naar het divisiehoofdkwartier om het bericht te verifiëren. Als reactie daarop krijgt Dobie opdracht van Hicks als waarnemend divisiecommandant om met de gehele Britse strijdmacht in Arnhem-west terug te keren naar Oosterbeek.

Op de hoek van de Utrechtseweg en de Oranjestraat treffen de commandanten van 1 en 11 Parachute Battalion en 2 Battalion South Staffords elkaar rond 0100 uur. Het blijft een aantal uren onduidelijk wat de opdracht wordt van het divisiehoofdkwartier. Eerst om 0230 uur komt alsnog de opdracht om de aanval voort te zetten. Dobie, McCardie en Lea besluiten het plan simpel te houden. Zij gebruiken het initiële plan van 2100 uur waarbij 11 Parachute Battalion als reserve de South Staffords zal volgen. Zij zijn overigens niet op de hoogte dat de kleine strijdmacht van 3 Parachute Battalion via Onderlangs eerder in de nacht de aanval al heeft ingezet.

De Duitse reactie

De Duitse leiding heeft inmiddels niet stilgezeten. De Sperrlinie Spindler is verdeeld over drie Kampfgruppen. KG van Allwörden treedt op in het westelijk deel ten noorden van Oosterbeek. Vanaf Oosterbeek verdedigt de KG Möller ten noorden langs de spoorlijn tot aan het Roermondplein in Arnhem. KG Harder, een eenheid van zo'n 300 man en bestaande uit tankbemanningen van 9. Panzer Regiment, bezetten als infanteristen het laatste deel van de Sperrlinie tot aan de Rijn. De commandant van de 9.SS Panzerdivision heeft in de avond van maandag 18 september alle eenheden van zijn divisie opdracht gegeven zich achter de spoorlijn terug te trekken. Hij laat 9. SS Sanitäts Kompanie als infanterie te voet opstellingen innemen rond het Elisabeth's Ziekenhuis en het Gemeentelijk Museum. Rond 2400 uur op maandag arriveren via het spoor 10

Arnhem west 18 sept 1944

SturmGeschütze van de Sturmgeschütze Brigade 280 uit Bocholt op zo'n 48 km van Arnhem. Via de weg verplaatsten zij in de nacht naar Arnhem en komen daar op dinsdagmorgen aan. Deze eenheid is afkomstig van de Wehrmacht en was op zondag met de trein onderweg van Oksbol in Denemarken naar Hamburg voordat zij werden gederouteerd.

The charge of the Airborne Brigade

Al vrij snel na het inzetten van de aanval om 0400 uur maakt 1 Parachute Battalion contact met de terugtrekkende elementen van 3 Parachute Battalion die eerder in het open terrein zijn vastgelopen. Fitch besluit met de laatste 50 man van zijn bataljon de aanval van 1 Parachute Battalion zo veel mogelijk te steunen. Het eerste deel van de aanval kan de T-company van majoor Perrin-Brown over de met gras begroeide oever links van de weg, en de S-company van majoor Stark langs de kade oprukken. Beide compagnieën hebben overigens nog maar de sterkte van ieder een peloton. Als ze bij dagaanbreken om 0630 uur door de Duitsers in de hoger gelegen opstellingen in de omgeving van het Museum worden waargenomen is er geen doorkomen meer aan. Van de 140 man die de aanval begonnen zijn diverse gesneuveld. Slechts een aantal kan ontkomen. Het gros

SS Majoor Ludwig Spindler, commandant van de divisie artillerie van de Hohenstauffen Divisie, slaagt er op maandagmorgen 18 sept in alle Alarmeenheden van de divisie te integreren in een gecoördineerde verdedigende opstelling. 'Sperrlinie Spindler' belet de Engelsen een link up met het bataljon van Frost tot stand te brengen.

wordt, al dan niet gewond, krijgsgevangen gemaakt. Onder hen overste Dobie. De commandant van 3 Parachute Battalion, overste Fitch, sneuvelt bij een mortierbeschieting. Op de linkervleugel van de aanval gaat in eerste instantie de D-company van de

South Staffords voorwaarts. Eén van de pelotons van de D-company, die de straten ten westen van het Elisabeth's Ziekenhuis zuivert, bevrijdt rond 0600 uur generaal Urquhart uit zijn gedwongen verblijfplaats op de Zwarteweg na 14 uur. Hij laat zich onmiddellijk met een jeep naar het divisiehoofdkwartier bij Hotel Hartenstein brengen. Wellicht was dit nu juist het moment om ter plaatste te blijven en van daaruit leiding te geven aan de aanval van de vier bataljons.

Vanaf de Oranjestraat leidt het 22 Peloton van de D-company de aanval langs de Utrechtseweg. Dit peloton krijgt in de richting van het Elisabeth's Ziekenhuis steeds meer weerstand. Met verliezen slaagt dit peloton erin om het ziekenhuis te bereiken waar de waarnemend compagniescommandant het 21 Peloton het gevecht laat overnemen. De laatste fase van de aanval op het Museum wordt uitgevoerd door het 19 en 20 Peloton van de D-company. Ondanks zware verliezen neemt de D-company het Gemeentelijk Museum en de huizen ten westen daarvan om 0640 uur in. Daaropvolgend weet de A-company de huizen tegenover het Museum in te nemen en van Duitsers te zuiveren. Nu het daglicht begint te worden verdwijnt de voorwaartse beweging uit de aanval. Het bataljon bevindt zich in een kwetsbare positie ten opzichte van de hoger gelegen huizen aan de noordzijde van het spoor

van waaruit ze met zware wapens worden beschoten. Vanaf de zuidelijke oever van de Rijn bestoken de Duitsers de Staffords met 20 mm en 37 mm luchtdoelgeschut.

De Duitse tegenaanval

Rond 0800 uur voeren de Duitsers de eerste tegenaanvallen uit. Die komen in eerste instantie vanuit zuidoostelijke richting vanuit Onderlangs. Ondersteund door Sturmgeschütze proberen Duitse infanteristen de opstellingen van de B-company van de Staffords via Onderlangs te omvatten. Vanuit de hoger gelegen opstellingen hebben de Staffords inzicht in het lager gelegen Onderlangs. Met PIAT's weten die de aanvallen voorlopig nog af te slaan. Overste McCardie heeft zijn commandopost inmiddels verder naar voren verplaatst tegenover het Van Lingen College.

De 10 Sturmgeschütze van Sturmgeschütz Brigade 280 vormen de kern van de Duitse tegenaanvallen op dinsdag 19 sept. Zij zijn op zondagavond van Denemarken onderweg naar Hamburg als ze gederouteerd worden.

Van daaruit zoekt hij contact met overste Lea, die zich in de buurt van het Elisabeth's Ziekenhuis bevindt. Lea heeft inmiddels de A-company van majoor Gilchrist langs de Utrechtseweg laten bijtrekken tot de villa RhijNSTEIN. Zijn B-company bevindt zich iets ten westen van het Elisabeth's Ziekenhuis. McCardie vraagt hem om zijn 11 Parachute Battalion op de linkerflank in te zetten langs de smalle corridor tussen de spoorlijn en de Utrechtseweg. Overste Lea stemt in met het verzoek van McCardie en gaat terug om zijn ondercommandanten te

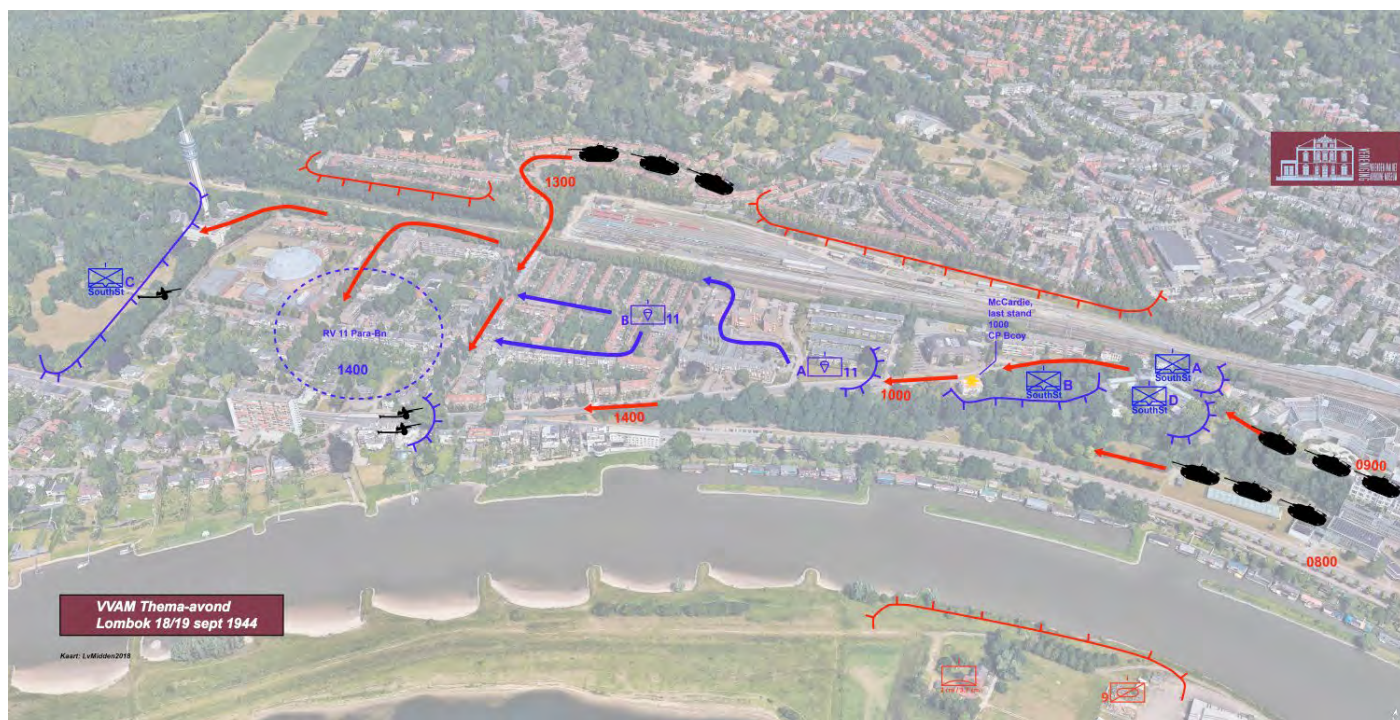
“Ondanks zware verliezen neemt de D-company het Gemeentelijk Museum en de huizen ten westen daarvan om 0640 uur in.”

informereren. Zover komt het echter niet. Om 0930 uur begint de tweede Duitse tegenaanval. Deze keer via de Utrechtseweg. Onder dekking van de Sturmgeschütze neemt Duitse infanterie huis na huis in. Met hun 75 mm kanonnen schieten ze gaten in de muren waardoor de infanterie naar binnen kan dringen. De Staffords hebben alleen de beschikking over een beperkte hoeveelheid PIAT-antitank granaten. Rond 0930 uur krijgt overste Lea via de radio van een bij zijn bataljon ingedeelde artillerie liaisonofficier, te horen dat

generaal Urquhart de plannen voor zijn geplande aanval ter ondersteuning van de South Staffords heeft overruled. Het divisiehoofdkwartier geeft hem de opdracht zich terug te trekken in de woonwijk in de omgeving van De Koepelgevangenis en zich gereed te houden om over het spoor in noordelijke richting een aanval te ondernemen om het hoger gelegen terrein Heyenoord-Diependaal te vermeesteren. Urquhart acht dat noodzakelijk om de opmars van 4 Parachute Brigade in de richting van de hoger gelegen delen ten noorden van Arnhem te ondersteunen. Urquhart neemt die beslissing overigens zonder dat hij zich realiseert dat de Duitsers inmiddels langs de spoorlijn een sterke verdedigingslijn hebben ingericht. Het plan van Urquhart wordt nog eens bekrachtigd door een ingetekende kaart met bijbehorende opdracht die door majoor Madden van het divisiehoofdkwartier om 1030 uur aan overste Lea wordt afgegeven. Vanuit het divisiehoofdkwartier is kolonel Barlow, de plaatsvervangend commandant van 1 Airlanding Brigade, belast met de coördinatie van deze opdracht. Als Barlow met zijn jeep in de buurt van het Rijn paviljoen aankomt sneuvelt hij als gevolg van een mortierbeschieting.

De opdracht om het hoger gelegen Heyenoord-Diependaal te vermeesteren is een onrealistische opdracht als gevolg van het ontbreken van een goede Situational Awareness. Het brengt 11 Parachute Battalion in een onmogelijke situatie. De A- en B-company bevinden zich ten oosten en noorden van het Elisabeth's Ziekenhuis en maken zich gereed om de vastgelopen South Staffords via de linkerflank te ondersteunen. De andere elementen van het bataljon bevinden zich zo'n 800 meter ten westen van het Elisabeth's Ziekenhuis. Terwijl McCardie ervan uitgaat dat 11 Parachute Battalion zijn in het nauw gedreven South Staffords bij het Gemeente Museum spoedig komt helpen, moet overste Lea zijn bataljon hergroeperen in de woonwijk bij De Koepel om de nieuwe opdracht van de divisie te gaan uitvoeren. Lea stuurt nog een koerier naar McCardie om hem van de gewijzigde plannen op de hoogte te stellen, maar die komt nooit aan. De Britten raken nu snel het initiatief kwijt.

Als de Staffords door hun PIAT-granaten heen raken moeten ze de huizen tegenover het Museum, en vrij snel daarna ook het Museum zelf, prijsgeven. Veel Staffords

Arnhem west 19 sept 1944

worden gevangen genomen. De rest trekt in westelijke richting langs de Utrechtseweg terug. Rond 1000 uur wordt het laatste verzet van de Staffords gebroken tegenover het van Lingene College. Overste McCordie wordt daar krijgsgevangen gemaakt. Met uitzondering van het antitank scherm ter hoogte van het Rijn paviljoen, en de A-company van 11 Parachute Battalion dat zich ten oosten van het Ziekenhuis en de Villa Rhijnstein in verdedigende opstellingen bevindt, zijn er geen Britse eenheden meer om de tegenaanval van de Sturmgeschütze te stoppen.

Die A-company heeft weliswaar PIAT's maar geen granaten. *"I had PIAT's but no bombs, as the padre, rest his soul, had 'borrowed' my jeep on which we had put the bombs during the night march"* zo beschrijft majoor Gilchrist de situatie. Zijn A-company kan dan ook weinig uitrichten en wordt gedwongen terug te trekken via de noordelijke zijde van het Elisabeth's Ziekenhuis om zich zo bij de rest van het bataljon te voegen.

De ontwikkelingen volgen elkaar daarna snel op. Lea probeert zijn bataljon te verzamelen in het westelijk deel van Lombok tussen de Oranjestraat en Den Brink. De vrij inzetbare C-company van de South Staffords, die eerst rond 0630 uur in het westelijk deel is aangekomen, krijgt van hem opdracht om het hoger gelegen

terrein van Den Brink in te nemen. Rond 1300 uur voeren de Duitsers een derde aanval uit. Nu vanuit noordelijke richting waarbij een aantal Sturmgeschütze en halftracks, gesteund door mortieren vanuit het noorden de Oranjestraat in zuidelijke richting passeren en vervolgens in westelijke en zuidelijke richting afbuigen. De zich reorganiserende eenheden van 11 Parachute Battalion zijn niet opgewassen tegen de aanvallen vanuit de Oranjestraat en de Utrechtseweg. Er vallen veel slachtoffers en veel parachutisten worden krijgsgevangen gemaakt.

Rond 1500 uur in de middag zijn de gevechten in het westelijk deel van Arnhem voorbij. Van de vijf Britse bataljons die op zondag en maandag Arnhem zijn ingetrokken, een strijdmacht met een sterkte van rond de 3000 man, hebben er 700 de verkeersbrug bereikt. Slechts 500 man slagen erin om op dinsdagmiddag terug te trekken naar Oosterbeek. Rond de 120 man zijn gesneuveld. De rest is door de Duitsers, al dan niet gewond, gevangen genomen. Drie bataljonscommandanten worden krijgsgevangen gemaakt. Overste Frost als vierde een dag later. De vijfde bataljonscommandant, John Fitch, commandant van 3 Parachute Battalion, sneuvelt eerder in de morgen van 19 september.

Slechts een klein deel van de Britse eenheden heeft gevangenschap weten te ontlopen door zich schuil te houden bij Nederlandse burgers.

OBSERVATIES

Verlies van momentum.

Op zondagavond bevindt brigadier Lathbury zich in Oosterbeek bij 3 Parachute Battalion. Hij heeft dan voor het eerst een duidelijke radioverbinding met majoor Hibbert, die zich met de commandopost van 1 Parachute Brigade bij overste Frost op de verkeersbrug bevindt. Die beveelt hem aan om met 3 Parachute Battalion dezelfde route te volgen als die hij heeft gevolgd met 2 Parachute Battalion. Om onduidelijke redenen geeft Lathbury ondanks zijn ongeduld opdracht halt te houden en volgt het advies van Hibbert niet op. Ook de succesvolle omtrekkende beweging, die de C-company van 3 Parachute Battalion via de spoorlijn gemaakt heeft, wordt niet opgemerkt en ook niet uitgebuit. In plaats van te profiteren van de onoverzichtelijkheid en de nachtelijke uren uit te buiten, laat Lathbury 7 kostbare uren onbenut. Ook in de nacht van maandag op dinsdag worden kostbare nachtelijke uren verloren door misverstanden en miscommunicatie tussen divisiehoofdkwartier en de bataljons

De waarnemend divisiecommandant anticipeert 'from the rear'.

De afwezigheid van Urquhart op het hoofdkwartier van de divisie dwingt zijn chef staf op maandagmorgen tot eigen initiatief. Ondanks de slechte verbindingen heeft overste MacKenzie voldoende inzicht in de situatie van 1 Parachute Brigade.

Niet Urquhart of Lathbury, maar overste MacKenzie van het hoofdkwartier van de divisie, anticipeert en neemt initiatief. Dit leidt ertoe dat Brigadier Hicks het commando over de divisie overneemt en direct de noodzakelijke besluiten neemt om 1 Parachute Brigade te versterken. Hij neemt het besluit om de beschikbare eenheden van de South Staffords onmiddellijk naar Arnhem te sturen en accepteert het risico van een minimale beveiliging van LZ S. Daarnaast neemt hij als waarnemend divisiecommandant het besluit om 11

Oranjestraat op zo'n 400 meter ten westen van het Elisabeth's Ziekenhuis. De beschikbaarheid van deze troepenmacht zou nog steeds een kans hebben gehad om, gebruikmakend van de duisternis, de Duitse stellingen te doorbreken en de verkeersbrug te bereiken. De leiding die nodig is om deze acties te coördineren en te synchroniseren ontbreekt. Het leidt uiteindelijk tot misverstanden, orders en tegenorders met als resultaat het verlies van 7 kostbare uren duisternis. Niet alleen is het tempo volledig uit de aanval verdwe-

zondagavond halt te laten houden gedurende de nacht is wellicht de belangrijkste. Hoewel hij zich als commandant voorin bevindt, beschikt hij op dat moment niet over de beste SA en volgt adviezen van zijn ondercommandanten niet op. Ook het tijdsverlies als gevolg van de misverstanden, orders en tegenorders in de nacht van maandag op dinsdag, is een direct gevolg van het ontbreken van SA. De planning en leiding over de operatie wordt niet vanuit Arnhem-west maar door de waarnemend divisiecommandant vanuit Hartenstein ge-

Luchtfoto van Arnhem-west van voor de oorlog. Linksonder het Elisabeth's Ziekenhuis, daarachter de spoorlijn en op de voorgrond het laaggelegen Onderlangs. De huizenrij ten zuiden van het spoor is gelegen aan de Utrechtseweg, oftewel Bovenlangs.

Parachute Battalion, een eenheid van 4 Parachute Brigade eveneens direct na de landing, naar Arnhem te sturen en onderbevel te stellen bij 1 Parachute Brigade op het moment dat die 's middags op de Ginkels Heide arriveren.

Ontbreken van leiding op een cruciaal moment.

Deze besluiten leiden ertoe dat het eerste deel van de South Staffords rond 1730 uur, en 11 Parachute Battalion en de rest van de South Staffords rond 2330 uur, contact maken met 1 Parachute Battalion in west-Arnhem bij de kruising Utrechtseweg en

nen, ook hebben de Duitsers kans gezien hun verdediging verder uit te bouwen. Het kostbare verlies aan tijd heeft de Duitsers voldoende tijd gegeven om hun verdediging te organiseren en versterkingen aan te voeren.

Onrealistische opdrachten door het ontbreken van Situational Awareness

Het ontbreken van Situational Awareness is op meerdere momenten cruciaal geweest. Daardoor zijn onrealistische opdrachten verstrekt en de verkeerde beslissingen genomen. Het besluit van Brigadier Lathbury om 3 Parachute Battalion op

coördineerd. Het leidt tot een tijdsverlies van 7 uren duisternis en een ongecoördineerde aanval. Als generaal-majoor Urquhart op de dinsdagmorgen wordt ontzet blijft hij niet ter plekke in Arnhem-west, maar vertrekt hij naar zijn divisiehoofdkwartier waar slechts een beperkte Situational Awareness bestaat.

Het resulteert in een onmogelijke opdracht die generaal-majoor Urquhart aan 11 Parachute Battalion geeft, om de geplande aanval ter ondersteuning van de South Staffords af te breken en het hooggelegen deel van Heijendaal ten noorden van de door de Duitsers verdedigde spoorlijn te vermeesteren. Een besluit met rampzalige gevolgen voor dit bataljon. ✱